

Hāgas konvencija par tiesas izvēles līgumiem – vai nopietns sāncensis Ņujorkas konvencijai

LL.M

TOMS KRŪMIŅŠ

Rīgas Juridiskās augstskolas un
Kopenhāgenas Universitātes doktora
grāda kandidāts, konsultants
zvērinātu advokātu birojā "Cobalt"

Hāgas konvencija par tiesas izvēles līgumiem, kas nedaudz vairāk kā divus gadus ir spēkā arī Latvijā, ir pēdējā laika viens no apspriestākajiem starptautisko privātiesību instrumentiem. Tās iespējamais potenciāls bieži tiek salīdzināts ar starptautisko šķirējtiesu tik ļoti raksturojošo Ņujorkas konvenciju par ārvalstu šķirējtiesu nolēmumu atzīšanu un izpildi. Šī raksta mērķis ir sniegt nelielu ieskatu pašā Hāgas konvencijā par tiesas izvēles līgumiem, kā arī mēģināt rast atbildi uz to, vai tā spēs izkonkurēt Ņujorkas konvenciju un starptautisko šķirējtiesu kā līdz šim populārāko starptautisko komercstrīdu risināšanas mehānismu.

1. Ievads

Nav noslēpums, ka viens no galvenajiem iemesliem, kāpēc vairums starptautisko komercstrīdu tiek risināti ar starptautisko šķirējtiesu, nevis valsts tiesu palīdzību, ir ārvalstu šķirējtiesu spriedumu augstā izpildāmības iespējamība, pateicoties 1958. gada 10. jūnija Ņujorkas konvencijai par ārvalstu šķirējtiesu nolēmumu atzīšanu un izpildīšanu (turpmāk – Ņujorkas konvencija).¹ Ņujorkas konvenciju ir parakstījušas un ratificējušas, kā arī dienu dienā piemēro 157 (!) valstis (tai skaitā Latvija)² – visnotalī ievērojams skaits jurisdikciju, kas palīdzējušas Ņujorkas konvencijai kļūt par, iespējams, visu laiku efektīvāko un sekmīgāko daudzpusējo tiesību instrumentu starptautisko komerctiesību vēsturē.³

Līdz šim starptautisko komercstrīdu izskatīšana valsts tiesās nav bijusi sevišķi pievilcīga, jo iespējas atzīt un izpildīt šādu strīdu spriedumus citās valstīs ir bijušas stipri ierobežotas. Ja neskaita Eiropas Savienībā (turpmāk – ES) spēkā esošo Briseles režīmu, kas cita starpā reglamentē ES dalībvalstu tiesu spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komerclietās,⁴ kā arī dažus citus teritoriālus piemērojamības ierobežotus starptautiskus⁵ un reģionālus⁶ tiesību instrumentus šajā jomā, ārvalstu tiesu spriedumu atzīšana un izpilde līdz šim nav varējusi lepoties ar tādu instrumentu, kāds ir Ņujorkas konvencija ārvalstu šķirējtiesu nolēmumu atzīšanai un izpildei.

Tomēr, iespējams, pateicoties arvien augošu popularitāti gūstošajai 2005. gada 30. jūnija Hāgas konvencijai par tiesas izvēles līgumiem, kas stājās spēkā 2015. gada rudenī, valsts tiesas var atgūt savu šķietami zaudēto ietekmi starptautisko komercstrīdu risināšanā. Šī raksta mērķis ir sniegt nelielu ieskatu pašā Hāgas konvencijā par tiesas izvēles līgumiem, kā arī mēģināt rast atbildi uz to, vai tā spēs izkonkurēt Ņujorkas konvenciju un Starptautisko šķirējtiesu kā līdz šim populārāko starptautisko komercstrīdu risināšanas mehānismu.

2. Hāgas konvencija par tiesas izvēles līgumiem

Hāgas konvencija par tiesas izvēles līgumiem (turpmāk – Hāgas konvencija),⁷ tāpat kā daudzi citi starptautisko privātiesību instrumenti, tika izstrādāta Hāgas Starptautisko privātiesību konferences (turpmāk – Hāgas konference) paspārnē.

Hāgas konference par spīti tās maldinošajam nosaukumam jau kopš 1955. gada ir pastāvīga starpvaldību organizācija (tās vēsture stiepjās vēl tālākā pagātnē un saistās ar Hāgas konferences pirmo sanāksmi 1893. gadā)⁸ ar galveno mītnesvietu Hāgā, kuras mērķis, kā to nosaka Hāgas konferences statūtu 1. pants, ir strādāt pie pakāpeniskas starptautisko privātiesību normu unifikācijas jeb saskanošanas. Līdz šim Hāgas konference ir izstrādājusi vairāk nekā 30 konvenciju un protokolu visdažādākajās starptautisko privātiesību jomās.⁹ Kā svarīgākos instrumentus, kuriem pievienojies ievērojams skaits valstu, tai skaitā Latvija, var minēt, piemēram, 1961. gada 5. oktobra konvenciju par ārvalstu publisko dokumentu legalizācijas prasības atcelšanu, 1965. gada 15. novembra konvenciju par tiesas un ārpustiesas dokumentu izmantošanu civilajos un komerciālajos jautājumos, 1980. gada 25. oktobra konvenciju par starptautiskas bērnu nolaupišanas civiltiesiskajiem aspektiem, kā arī šajā rakstā apskatīto 2005. gada 30. jūnija konvenciju par tiesas izvēles līgumiem.

Lai arī Hāgas konvencija tika parakstīta jau 2005. gada 30. jūnijā, tās spēkā stāšanās krietni aizkavējās. Hāgas konvencijas 31. pants nosaka, ka tā stājas spēkā mēneša pirmajā dienā pēc tam, kad ir pagājuši trīs mēneši no otrā ratifikācijas, pieņemšanas, apstiprināšanas vai pievienošanās akta iesniegšanas Hāgas konvencijas depozitāram – Nīderlandes Karalistes Ārlietu ministrijai.

Pirmā valsts, kura ratificēja un deponēja Hāgas konvencijas ratifikācijas instrumentu, bija Meksika, un tas notika 2007. gada 26. septembrī.¹⁰ Otrā valsts, kas parakstīja, toties vēl joprojām nav ratificējusi Hāgas konvenciju, ir Amerikas Savienotās Valstis (turpmāk – ASV), un tas notika 2009. gada 19. janvārī.¹¹ Nemot vērā, ka Hāgas konvencija pieļauj arī reģionālo ekonomisko integrāciju organizāciju pievienošanos, ES savas ārējās ekskluzīvās kompetences ietvaros kā trešā parakstīja Hāgas konvenciju 2009. gada 1. aprīlī.¹² Tomēr tikai līdz ar Latvijas prezidentūru ES Padomē, ES apstiprinātais Hāgas konvencijas ratifikācijas instruments tika deponēts Hāgas konvencijas depozitārijā. Nemot vērā Latvijas prezidentūru ES Padomē, šis gods tika toreizējam Latvijas vēstniekam Nīderlandes Karalistē Mārim Klišānam, kurš 2015. gada 11. jūnijā ES vārdā deponēja un

iesniedza Hāgas konvencijas ratifikācijas instrumentu Hāgas konferences ģenerālsekretāram Kristofam Bernaskonī (*Christophe Bernasconi*).¹³ Trīs mēnešus pēc ratifikācijas instrumenta deponēšanas, t.i., 2015. gada 1. oktobrī, Hāgas konvencija stājās spēkā.

Pašlaik Hāgas konvencija ir spēkā 29 valstis – 27 ES dalībvalstis (Dānijā tā netiek piemērota), Meksikā, kā arī Singapūrā, kas ratificēja Hāgas konvenciju 2016. gada 2. jūnijā.¹⁴ Tāpat 2016. gada 21. martā Hāgas konvenciju parakstīja Ukraina, kas, līdzīgi kā ASV, to vēl nav ratificējusi.¹⁵ Pavisam nesen Hāgas konvencijas parakstījušo valstu pulkam pievienojās arī Ķīna un Melnkalne, to izdarot, attiecīgi 2017. gada 12. septembrī un 2017. gada 5. oktobrī.¹⁶ Lai labāk izprastu pašas Hāgas konvencijas svarīgākos pamatpilārus, vispirms pavisam neliels ieskats konvencijas izstrādes procesā.

2.1. Vēsturisks ieskats Hāgas konvencijas izstrādes procesā

Hāgas konferences kā pastāvīgas institūcijas viens no galvenajiem mērķiem jau kopš tās izveides ir bijis tādu starptautisko privātiesību instrumentu izstrāde, kas atvieglojuši ārvalstu tiesu spriedumu atzīšanu un izpildi citās valstīs. Tā, piemēram, attiecībā uz komerclietām un civillietām jau 1958. gadā Hāgas konference izstrādāja konvenciju par tiesas izvēles līgumiem attiecībā uz starptautiskiem preču pirkuma-pārdevuma līgumiem, kas diemžēl nepiedzīvoja dienasgaismu.¹⁷ Tāpat vienlīdz bēdīgs liktenis piemeklēja arī 1965. gadā parakstīto konvenciju par tiesas izvēles līgumiem.¹⁸ Līdzīgi, "pateicoties" Briseles konvencijai, kas, kā zināms, ir šobrīd spēkā esošās Briseles I bis regulas priekštece, Hāgas konferences izstrādātā un 1971. gada 1. februārī pieņemtā konvencija par ārvalstu spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komerclietās nepiedzīvoja to popularitāti, kādu bija iecerējuši tās izstrādātāji.

Tas galvenokārt skaidrojams ar jau minēto Briseles konvenciju un tās spēkā stāšanos 1973. gadā – pretēji Hāgas konferences izstrādātajai konvencijai par ārvalstu spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komerclietās, kas regulēja tikai šo vienu starptautisko privātiesību aspektu, t.i., spriedumu atzīšanu un izpildi, Briseles konvencija tika veidota kā "dubults instruments", ietverot sevī arī nosacījumus par jurisdikcijas noteikšanu. Tieši šis paplašinātais Briseles konvencijas tvērums, kā arī vairākas nepilnības pašā 1971. gada konvencijā par ārvalstu spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komerclietās, kalpoja par klupšanas akmeni plašākai tās popularitātei.¹⁹

Tajā pašā laikā strīdu risināšana ar Starptautiskās šķirējtiesas palīdzību piedzīvoja strauju popularitātes kāpumu. Tas notika, pateicoties ne tikai 1958. gadā pieņemtajai Nujorkas konvencijai, kas, līdz ar ASV pievienošanos 1970. gadā, pieredzēja negaidīti lielu piekrišanu arī citu valstu vidū, bet arī tādiem svarīgiem Starptautiskās šķirējtiesas attīstības pagrieziena punktiem kā 1976. gadā pieņemtajiem Apvienoto Nāciju Organizācijas (turpmāk – ANO) Starptautisko tirdzniecības tiesību komisijas (turpmāk – UNCITRAL) Šķirējtiesas noteikumiem,²⁰ 1985. gadā pieņemtajam UNCITRAL Starptautiskās šķirējtiesas parauglikumam, kā arī arvien plašākai valstu apjausmai kā tādai par šķirējtiesas kā alternatīvas strīdu risināšanas metodes efektīgumu.²¹

Diskusijas par nepieciešamību izstrādāt starptautisku instrumentu, kas regulētu starptautisko jurisdikciju un ārvalstu tiesas spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komerclietās, atsākās 1992. gadā, kad ASV ierosināja Hāgas konferencei izstrādāt šādu instrumentu.²² Formāli Hāgas konference uzņēmās šo pienākumu līdz ar tās 18. sesijas izskanu 1996. gadā, tomēr sarunas par iespējamo instrumenta formātu tika uzsāktas jau krietni pirms tam un turpinājās līdz pat Hāgas konvencijas pieņemšanai 2005. gadā.²³ Turklāt, nēmot vērā šī projekta nozīmīgumu un lielo ietekmi uz iesaistīto valstu suverenitāti un tiesībām katrai pašai noteikt starptautiskās jurisdikcijas un ārvalstu tiesu spriedumu atzīšanas un izpildes nosacījumus, Hāgas konvencijas izstrādes process un sarunas par tās iespējamo formātu nebija no vieglākajām.

Sarunu pašā sākumā no 1996. gada līdz 1998. gadam Hāgas konvencijas darba grupas fokus galvenokārt bija uz "dubulta instrumenta" izstrādi – līdzīgi 1968. gada Briseles konvencijai, paredzot nosacījumus attiecībā gan uz jurisdikciju, gan arī ārvalstu tiesu spriedumu atzīšanu un izpildi.²⁴ Briseles konvencijas ietekme bija tik liela, ka gandrīz visi tās nosacījumi (piemēram, *forum rei* kā vispārējais jurisdikcijas nosacījums; alternatīvi jurisdikcijas pamati lietās, kas attiecas uz līgumiem un deliktēm; īpaši jurisdikcijas pamati lietās, kas saistītas ar patērētājiem un darbiniekiem; izņēmuma jurisdikcija un jurisdikcija, pamatojoties uz tiesas izvēles līgumiem; *lis pendens* nosacījumi utt.) viens pret vienu tika iestrādāti Hāgas konvencijas pirmajā projektā.²⁵ Lai arī vairums ES un EBTA valstu atbalstīja šādu Hāgas konvencijas modeli, pret to stingri iestājās ASV, jo tas pārāk strikti ierobežotu ASV likumdevēja varu.²⁶ Līdz ar to "dubulta instrumenta" izstrādes ideja tika atmesta un tālākas sarunas koncentrējās uz ASV ierosināto "jauktu" konvencijas tipu.²⁷

Jauktais konvencijas modelis paredzēja ļoti sarežģītu struktūru, nosakot dažādas jurisdikcijas kategorijas, bet vienlaikus pietiekami saglabājot iespējamo konvencijas dalībvalstu suverenitāti attiecībā uz jurisdikcijas un ārvalstu tiesu spriedumu atzīšanas un izpildes nosacījumu noteikšanu.

Piemēram, Hāgas konvencijas projektā iestrādātais "baltais saraksts" paredzēja visām dalībvalstīm pieņemamus jurisdikcijas noteikšanas pamatus, teiksim, *forum rei* jeb jurisdikcija, pamatojoties uz atbildētāja pastāvīgo dzīvesvietu, jau minētos alternatīvos un īpašos jurisdikcijas pamatus u.c., kas vienlīdz tikuši piemēroti visās konvencijas dalībvalstīs. "Melns saraksts" noteica pārmērīgas jurisdikcijas (no angļu val. – *exorbitant jurisdiction*) normas, kuras dalībvalstis nedrīkstētu piemērot attiecībā uz citās dalībvalstīs pastāvīgi dzīvojošiem atbildētājiem. Šādi "melnie saraksti" ir iekļauti arī citos starptautisko privātiesību instrumentos, piemēram, Briseles I bis regulā.²⁸ Visbeidzot, Hāgas konvencijas jauktā tipa modelis paredzēja arī "pelēko sarakstu", kas noteica konkrētus gadījumus, kuros dalībvalstis tomēr varētu piemērot savas nacionālās starptautisko privātiesību normas.²⁹

Attiecībā uz ārvalstu spriedumu atzīšanu un izpildi viss bija pavisam vienkārši – spriedumi, kas pieņemti, balstoties uz "balto sarakstu", tikuši atzīti un izpildīti citās dalībvalstīs, "melnā saraksta" spriedumi netikuši atzīti un izpildīti, savukārt spriedumiem, kuru pamatā būtu kāds no "pelēkajā sarakstā" ietvertajiem jurisdikcijas punktiem, tikuši piemērotas nacionālās tiesību normas.

³⁰ Lai gan sarunu laikā sarežģīto konvencijas modeli atbalstīja vairākas valstis, nesaskaņas radās brīdī, kad bija jānosaka, kuri tieši jurisdikcijas pamati tikuši iekļauti katrā attiecīgajā sarakstā. Tieši šo nesaskaņu dēļ arī jauktais konvencijas modelis netika pieņemts.³¹

Tā vietā, lai arī salīdzinoši tālu no sākotnējās idejas par visaptverošu starptautiskās jurisdikcijas un ārvalstu tiesas spriedumu atzīšanas un izpildes konvenciju, akcents tika likts uz tāda konvencijas modeļa izstrādi, kas atspoguļotu dalībvalstu konsensu kādā vienā konkrētā jautājumā. Šāds konsenss tika panākts attiecībā uz konvencijas modeli, kas attiektos tikai uz tiesas izvēles līgumiem un spriedumiem, kas taisīti uz šādu līgumu pamata. Kā minēts, Hāgas konvencija tika pieņemta 2005. gada 30. jūnijā,

³² kam sekoja 10 gadus ilgs posms līdz tās spēkā stāšanās brīdim. Neliels ieskats šajos notikumos jau dots šī raksta sākumā, tāpēc tagad var apskatīt pašu Hāgas konvenciju pēc būtības.

2.2. Hāgas konvencija – pārskats

Spēkā esošā Hāgas konvencija par tiesas izvēles līgumiem ir tikai niecīga daļa no tā, kāda šī konvencija sākotnēji tika iecerēta. Temata nozīmīgums un attiecīgi no tā izrietošās savstarpejās valstu nesaskaņas konvencijas pieņemšanas sarunu laikā rezultējās ar ļoti šaura "dubulta instrumenta" izstrādi, kas paredz jurisdikcijas noteikšanas un ārvalstu tiesu spriedumu atzīšanas un izpildes nosacījumus tikai lietās, kas izriet no un kuru pamatā ir tiesas izvēles līgumi (no angļu val. – *choice of court agreements*).

Hāgas konvencijas 1. panta pirmā daļa nosaka, ka konvencija tiek piemērota (i) ekskluzīviem tiesas izvēles līgumiem, kas noslēgti (ii) starptautiskās (iii) civillietās vai komerclietās.

Ekskluzīvu tiesas izvēles līgumu definīcija ir dota Hāgas konvencijas 3. pantā, un par tādiem tiek uzskatīti līgumi, ko atbilstoši noteiktām formālām prasībām³³ noslēgušas divas vai vairākas puses un kurā saistībā ar pušu tiesiskajām attiecībām radušos strīdu risināšanai izvēlētas vienas Hāgas konvencijas līgumslēdzējas valsts tiesas vai viena vai vairākas īpašas Hāgas konvencijas līgumslēdzējas valsts tiesas, tādējādi izslēdzot jebkuras citas tiesas jurisdikciju.³⁴

Par starptautiskām Hāgas konvencijas izpratnē tiek uzskatītas tādas lietas, kurās pušu dzīvesvieta neatrodas vienā Hāgas konvencijas dalībvalstī, un pušu attiecības, kā arī visi ar pušu strīdu saistītie jautājumi, neskatoties uz izvēlēto tiesu, nav saistīti tikai ar vienu valsti (Hāgas konvencijas 1. panta otrā daļa). No tā izriet, ka konvencijas piemērošana ir atkarīga no abu minēto nosacījumu izpildes. Piemēram, ja abas strīda puses ir no Latvijas, tās kā ekskluzīvu tiesas kompetenci paredz Meksikas tiesām, bet pušu attiecības un visi strīdā iesaistītie jautājumi ir saistīti tikai ar Latviju, ne Latvijas, ne Meksikas tiesām nebūtu jāpiemēro Hāgas konvencija. Tomēr, ja abu Latvijas pušu strīda pamatā būtu, piemēram, līgums par preču piegādi Meksikā, Meksikas tiesām būtu ekskluzīva kompetence izskatīt šo strīdu un attiecīgi būtu jāpiemēro arī Hāgas konvencija. Saistībā ar ārvalstu tiesu spriedumu atzīšanu un izpildi viss ir nedaudz vienkāršāk – lieta tiek uzskatīta par starptautisku Hāgas konvencijas izpratnē, ja ir nepieciešama šāda ārvalsts tiesas sprieduma atzīšana un izpilde (Hāgas konvencijas 1. panta trešā daļa).³⁵

Tāpat, līdzīgi, piemēram, Briseles I bis regulai un citiem starptautisko privāttiesību instrumentiem, arī Hāgas konvencijas piemērošanas tvērumi ir ierobežoti tikai attiecībā uz civillietām un komerclietām. Turklat Hāgas konvencijas 2. pants paredz vairākus izņēmumus, tostarp arī ar šķirējtiesu saistītiem jautājumiem,³⁶ kuriem Hāgas konvencija netiek piemērota. Tie saistīti gan ar valsts interesēm (piemēram, Hāgas konvencijas nepiemērošana konkurences tiesību lietām), izņēmuma jurisdikciju (piemēram, Hāgas konvencijas nepiemērošana lietu tiesībām uz nekustamo īpašumu), kā arī ar jau spēkā esošiem starptautisko privāttiesību instrumentiem kādā konkrētā jautājumā, piemēram, pasažieru un preču pārvadājumos.³⁷

Attiecībā uz Hāgas konvencijas piemērošanu jāatzīmē, ka tā jāpiemēro tikai tajos gadījumos, ja visi Hāgas konvencijas 1. pantā minētie piemērošanas priekšnosacījumi ir izpildīti. Tāpat šķietami pašsaprotami – Hāgas konvenciju piemēro ekskluzīviem tiesas izvēles līgumiem, kas noslēgti pēc tās stāšanās spēkā tajā valstī, kurai par labu šāds tiesas izvēles līgums ir noslēgts (Hāgas konvencijas 16. pants).

Ja visi piemērošanas priekšnosacījumi ir izpildīti, tālāka Hāgas konvencijas piemērošanas efektivitāte atkarīga jau no trim konvencijas pamatlīnijiem – (i) izvēlētās tiesas jurisdikcijas lemt par strīdu, uz kuru attiecas pušu noslēgtais tiesas izvēles līgums; (ii) neizvēlētās tiesas pienākuma pārtraukt vai izbeigt tās lietas izskatīšu, uz kuru attiecas noslēgtais tiesas izvēles līgums; un (iii) izvēlētās tiesas sprieduma atzīšanas un izpildes.

2.2.1. Izvēlētās tiesas jurisdikcija

Hāgas konvencijas viens no pašiem svarīgākajiem noteikumiem, kas nosaka tiesas izvēles līgumā izvēlētās tiesas jurisdikciju izskatīt konkrēto strīdu, iekļauts Hāgas konvencijas 5. pantā: [Hāgas konvencijas] līgumslēdzējas valsts tiesai vai tiesām, kas norādītas ekskluzīvā tiesas izvēles līgumā, ir jurisdikcija lemt par strīdu, uz kuru šīs līgums attiecas, ja vien līgums saskaņā ar minētās valsts tiesību aktiem nav atzīstams par spēkā neesošu.

Pušu autonomijai izvēlēties tiesu, kas izskatīs iespējamo pušu starpā radušos strīdu, būtu maza nozīme, ja šāds līgums netiku izpildīts un izvēlētā tiesa tai iesniegto prasību neizskatītu. Tieši tāpēc Hāgas konvencijas 5. pants nosaka, ka ekskluzīvajā tiesas izvēles līgumā norādītajai tiesai ir jurisdikcija strīdu izskatīt. Kā izriet no minētā panta teksta, izvēlētā tiesa var atteikties izskatīt strīdu tikai tādā gadījumā, ja "līgums saskaņā ar minētās valsts tiesību aktiem nav atzīstams par spēkā esošu". Svarīgi atzīmēt, ka norāde uz "minētās valsts tiesību aktiem" attiecas arī uz konkrētās valsts starptautisko privāttiesību normām, kuras piemērojot līguma spēkā esamība var tikt noteikta arī saskaņā ar citas valsts tiesību aktiem.³⁸ Līguma spēkā neesamība turklāt attiecas tikai uz vispārēji atzītiem spēkā neesamības pamatiem, piemēram, krāpšanu, spaidiemi, tiesībnespēju utt.³⁹

Lai panāktu, ka tiesas izvēles līgumā norādītā tiesa patiešām izskata pušu strīdu, nevis, iespējams, atsakās no tā par labu kādas citas valsts tiesām, Hāgas konvencijas 5. panta otrā daļa paredz, ka izvēlētajai tiesai nav šādu tiesību. Ar šo nosacījumu galvenokārt domāts tādu doktrīnu kā *forum non conveniens* un *lis alibi pendens* piemērošanas aizliegums. Aizliedzot šo doktrīnu piemērošanu, tiek pastiprināta pušu autonomija un attiecīgi arī tiesas izvēles līgumu vispārējā efektivitāte.⁴⁰

2.2.2. Neizvēlētās tiesas pienākumi

Vienlīdz svarīgs noteikums, bez kura būtu praktiski neiespējami sasniegt Hāgas konvencijas pašmērķi, ir iekļauts Hāgas konvencijas 6. pantā, kas paredz tās valsts tiesas pienākumus, kura nav norādīta tiesas izvēles līgumā, bet kuras priekšā ir celta prasība, kas izriet no šāda līguma: "[Hāgas konvencijas] līgumslēdzējas valsts tiesa, kas nav līgumā norādītā tiesa, pārtrauc vai izbeidz tās lietas izskatīšanu, uz kuru attiecas ekskluzīvs tiesas izvēles līgums."

Pienākums pārtraukt vai izbeigt lietas izskatīšanu ir saistošs tikai tajos gadījums, ja (i) tiesas izvēles līgums ir ekskluzīvs (sk. ekskluzivitātes definīciju Hāgas konvencijas 3. pantā), (ii) izvēlētā tiesa atrodas Hāgas konvencijas dalībvalstī, (iii) noslēgtais tiesas izvēles līgums pusēm ir saistošs un ja (iv) uz to attiecas pušu celtā prasība.⁴¹ Par iedvesmu šim noteikumam nemets Ņujorkas konvencijas 2. panta 3. punkts, kas paredz līdzīgu pienākumu valsts tiesām, ja tām iesniedz prasību, par kuru puses noslēgušas vienošanos strīdu izskatīt šķirējtiesā.⁴² Turklat, tāpat kā minētais Ņujorkas konvencijas 2. panta 3. punkts, arī Hāgas konvencijas 6. pants paredz vairākus šauri interpretējamus izņēmumus, kuru izpilde pieļauj atkāpi no šajā pantā minētā tiesu pienākuma pārtraukt vai izbeigt tiesvedību, uz kuru attiecas tiesas izvēles līgums.

Tas iespējams piecos gadījumos, proti: "(a) ja līgums nav spēkā saskaņā ar tās valsts tiesību aktiem, kuras tiesa līgumā ir izvēlēta; (b) ja puse nebija tiesīga noslēgt šo līgumu saskaņā ar tās valsts tiesību aktiem, kuras tiesā prasība ir iesniegta; (c)

līguma piemērošana būtu acīmredzami netaisnīga vai acīmredzami pretēja tās valsts sabiedriskajai kārtībai, kuras tiesā prasība ir iesniegta; (d) izņēmuma kārtā īpašu iemeslu dēļ, kurus puses nav spējīgas ietekmēt, līgumu nav iespējams saprātīgi izpildīt; vai (e) izvēlētā tiesa ir atteikusi lietas izskatīšanu".⁴³

Kā minēts, teju visi izņēmumi ir ļoti līdzīgi Nujorkas konvencijas 2. panta 3. punktam, tomēr vērts minēt arī dažas atšķirības, kur Hāgas konvencija ir mēģinājusi daudz precīzāk noteikt izņēmumu piemērošanas tvērumu.

Piemēram, pretēji Nujorkas konvencijai, kas diemžēl nenosaka šķirētiesas līguma spēkā esamības noteikšanai piemērojamās tiesību normas, pirmais izņēmums Hāgas konvencijas 6. pantā paredz, ka tiesas izvēles līguma spēkā esamība tiek noteikta, pamatojoties uz tiem valsts tiesību aktiem, kuras tiesa ir izvēlēta pušu noslēgtajā tiesas izvēles līgumā. Šāds papildinājums viennozīmīgi atvieglo tiesas uzdevumu pašai mēģināt noteikt tiesas izvēles līgumam piemērojamās tiesību normas. Nemot vērā, ka tiesas izvēles līgums, kas, visticamāk, kā atsevišķs nosacījums iekļauts pamatlīgumā, uzskatāms par neatkarīgu līgumu,⁴⁴ tam piemērojamo tiesību noteikšana bieži vien var būt krieti sarežģīts process. Līdzīgi secinājumi attiecināmi uz šķirētiesas līguma spēkā esamības piemērojamo normu noteikšanu.

Ari otrs izņēmums, nosakot, ka tiesvedība nav jāpārtrauc vai jāizbeidz, ja kādai no pusēm nav tiesībspējas, krieti atvieglo tiesas uzdevumu attiecībā pret tiesībspējai piemērojamo tiesību normu noteikšanu, jo paredz, ka šādā gadījumā jāpiemēro tās valsts tiesību akti, kuras tiesā prasība ir celta. Tomēr, kā norādīts Hāgas konvencijas paskaidrojošajā ziņojumā, "tā kā tiesībspējas neesības gadījumā līgums zaudētu spēku 6. panta a) punkta nozīmē, tad tas nozīmē, ka tiesībspējas neesību nosaka gan saskaņā ar izvēlētās tiesas valsts tiesību aktiem, gan tās valsts tiesību aktiem, kuras tiesā prasība ir celta".⁴⁵

Trešais izņēmums paredz ļoti šauri interpretējamu un grūti izpildāmu standartu kopumu – līguma piemērošanai ir jābūt "acīmredzami netaisnīgai" (piemēram, tiesas process valstī, kas izvēlēta tiesas izvēles līgumā, var būt netaisnīgs pret kādu no līguma pusēm korupcijas, krāpšanas vai neobjektivitātes dēļ)⁴⁶ vai pretējai "tās valsts sabiedriskajai kārtībai, kuras tiesā prasība ir iesniegta".

Ceturtais izņēmums ir ļoti līdzīgs Nujorkas konvencijas 2. panta 3. punktā minētajam nosacījumam attiecībā uz gadījumiem, kuros līgumu vienkārši nav iespējams izpildīt. Tiesas izvēles līguma neizpilde būtu raksturīga gadījumos, kad, piemēram, izvēlētā tiesa vairs nepastāv vai prasību nav iespējams tajā celt neparedzētu notikumu dēļ.

Piektais izņēmums attiecas uz gadījumiem, kad izvēlētā tiesa kādu iemeslu dēļ ir atteikusies izskatīt lietu. Ja citu valstu tiesas, kuras nav norādītas tiesas izvēles līgumā, arī atteiktos izskatīt pušu starpā radušos strīdu, netiku nodrošināts tiesiskums.⁴⁷

2.2.3. Izvēlētās tiesas sprieduma atzišana un izpilde

Trešais Hāgas konvencijas pamatlīdārs paredz vienotus nosacījumus attiecībā uz tādu spriedumu atzišanu un izpildi, ko pieņemusi tās valsts tiesa, kas norādīta tiesas izvēles līgumā.⁴⁸ Ja pirmie divi iepriekš apskatītie Hāgas konvencijas stūrakmeņi attiecas uz tiesu jurisdikcijas aspektu, tad, pateicoties vienotajam spriedumu atzišanas un izpildes mehānismam, Hāgas konvencija klasificējas kā dubults starptautisko privāttiesību instruments.

Hāgas konvencijas 8. pants paredz vairākus starptautiski atzītus ar spriedumu atzišanu un izpildi saistītus nosacījumus. Piemēram, saskaņā ar Hāgas konvencijas 8. panta otro daļu, izskatot sprieduma atzišanas un izpildes pieteikumu, izcelsmes valsts pasludinātais spriedums nedrīkst tikt pārskatīts pēc būtības – tā sauktais *révision au fond* aizliegums. Līdzīgs aizliegums ir ietverts Briseles I bis regulā.⁴⁹ Tāpat tiesai, kurā tiek prasīta sprieduma atzišana un izpilde, ir saistoši izcelsmes valsts tiesas konstatētie fakti, ar kuriem tā pamatojusi savu jurisdikciju.⁵⁰ Hāgas konvencijas 8. pants paredz vēl citus būtiskus pamatnosacījumus, piemēram, to, ka, spriedumam faktiski ir jābūt spēkā izcelsmes valstī, lai to atzītu citās Hāgas konvencijas dalībvalstīs. Tas pats attiecas uz sprieduma izpildi.⁵¹

Līdzīgi Hāgas konvencijas 6. pantam, kas noteica izņēmumus neizvēlēto tiesu pienākumam pārtraukt vai izbeigt tiesvedību, uz kuru attiecas tiesas izvēles līgums, arī gadījumos, kad spriedums jau tiek atzīts un izpildīts, tiesai, kurai šāds pieteikums ir iesniegts, nav beznosacījuma pienākuma ārvalstu tiesas spriedumu atzīt un izpildīt. Hāgas konvencijas 9. pants nosaka vispārizināmus sprieduma atzišanas un izpildes atteikuma pamatus – (i) tiesas izvēles līguma spēkā neesamība; (ii) tiesībspējas neesamība; (iii) neadekvāta atbildētāja informēšana par uzsākto tiesvedību; (iv) krāpšana; (v) acīmredzama nesavienojamība ar pieteikuma saņēmušās valsts sabiedrisko kārtību; (vi) sprieduma nesavienojamība ar citu spriedumu, ko pieteikuma saņēmušās valsts tiesa pasludinājusi strīdā starp tām pašām pusēm; (vii) sprieduma nesavienojamība ar citā valstī pieņemtu spriedumu starp tām pašām pusēm un par to pašu prasību.⁵²

Minētie trīs Hāgas konvencijas pamatlīdāri arī nodrošina Hāgas konvencijas galveno mērķi – veicināt starptautisko tirdzniecību un ieguldījumus, paaugstināt tiesisko sadarbību, kā arī sniegt noteiktību un nodrošināt komercdarījumos iesaistīto pušu noslēgto ekskluzīvo tiesas izvēles līgumu (un attiecīgi arī spriedumu, kas no tiem izriet) efektivitāti, atzišanu un izpildi. Protams, Hāgas konvencijā paredzēti arī citi nosacījumi, kas palīdz sasniegt minētos mērķus, piemēram, īpaši nosacījumi attiecībā uz iepriekš izlejmājiem jautājumiem (Hāgas konvencijas 10. pants), zaudējumu atlīdzību (11. pants), izlīgumiem (12. pants) utt., tomēr atsevišķs ieskats tajos šīs publikācijas ietvaros netiks veikts.

Tā vietā, pirms tiek aplūkots Hāgas konvencijas iespējamais potenciāls un jautāts, vai tai tik tiešām ir iespēja izkonkurēt Starptautisko šķirētiesu kā vadošo starptautisko komercstrīdu risināšanas mehānismu, neliels ieskats tiks dots Hāgas konvencijas noteikumos, kas regulē tās savienojamību ar citiem starptautiskiem un reģionāliem starptautisko privāttiesību instrumentiem.

2.2.4. Hāgas konvencijas savienojamība ar citiem starptautiskiem un reģionāliem tiesību instrumentiem

Starptautisko privāttiesību instrumentu salīdzinoši lielais skaits bieži vien var novest pie situācijas, ka starptautiskam strīdam starp tām pašām pusēm un par to pašu prasības pamatu ir iespējams piemērot divus vai pat vairākus starptautisko privāttiesību instrumentus, kuru teritoriālais un materialais tvērums pārkļājas. Lai novērstu iespējamu starptautisko privāttiesību instrumentu kolīziju, bieži vien šādi instrumenti ietver normas par to savienojamību ar citiem starptautisko privāttiesību instrumentiem. Šādas normas ir iekļautas arī Hāgas konvencijā.

Hāgas konvencijas materiālais tvērums, t.i., tās piemērojamība ekskluzīviem tiesas izvēles līgumiem un tādu spriedumu atzišanai un izpildei, kas taisīti, pamatojoties uz šādiem līgumiem, nepavisam nav unikāls – līdzīgus jautājums regulē vairāki starptautisko privāttiesību instrumenti gan Amerikas kontinentā,⁵³ gan Eiropā, piemēram, jau minētā Briseles I bis regula.

Lai veidotos šādu instrumentu kolīzija, nepieciešama divu savstarpēji saistītu nosacījumu izpilde – (i) jābūt faktiskai instrumentu nesaderībai, kuru piemērošanas rezultātā tiek panākti atšķirīgi rezultāti, un (ii) valstij, kuras tiesā celta prasība, ir jābūt šo abu (vai vairāku) instrumentu dalībvalstij. ⁵⁴ Ja, piemērojot vairākus starptautisko privātiesību instrumentus, tiesa nonāk pie viena un tā paša rezultāta, iespējams piemērot visus spēkā esošos un piemērojamos tiesību aktus. Savukārt, ja attiecīgajā valstī ir spēkā tikai viens starptautisko privātiesību instruments, kas regulē konkrēto tiesību jautājumu, kolīzija nerodas un tiesa piemēro tikai šo vienu instrumentu. ⁵⁵

Lai arī Hāgas konvencijas 26. pants paredz detalizētas normas attiecībā uz tās savienojamību ar citiem starptautisko privātiesību instrumentiem, ⁵⁶ visinteresantākais aspekts ir tieši Hāgas konvencijas savienojamība ar jau minēto reģionālo ekonomikas integrācijas organizāciju noteikumiem. Kā norādīts iepriekš, šādas reģionālās ekonomikas integrācijas organizācijas arī ir tiesīgas pievienoties Hāgas konvencijai, tādā veidā paverot vārtus tajā piemērojamo tiesību normu iespējamai kolīzijai ar Hāgas konvenciju.

Kā vienu no zīmīgākajām šādām reģionālām ekonomikas integrācijas organizācijām, kuras pievienošanās Hāgas konvencijai jau tika sagaidīta tās izstrādes laikā, ⁵⁷ jāmin ES. Atsevišķi tās noteikumi par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komerclietās, kas iestrādāti Briseles I bis regulā, tieši pārklājas ar Hāgas konvencijas tvērumu.

Lai atrisinātu iespējamo tiesību normu kolīziju starp reģionālo ekonomikas integrācijas organizāciju (šajā piemērā – ES) noteikumiem (šajā piemērā – Briseles I bis regulu) un Hāgas konvenciju, Hāgas konvencijas 26. panta sestā daļa paredz šādus noteikumus:

"[Hāgas konvencija] neietekmē reģionālās ekonomiskās integrācijas organizācijas, kas ir Konvencijas dalībniece, noteikumu piemērošanu neatkarīgi no tā, vai tie pieņemti pirms vai pēc Konvencijas –

(a) ja nevienai no pusēm dzīvesvieta nav tādas Konvencijas līgumslēdzējas valsts teritorijā, kas nav reģionālās ekonomiskās integrācijas organizācijas dalībniece;

(b) attiecībā uz nolēmumu atzīšanu un izpildi reģionālās ekonomiskās integrācijas organizācijas dalībvalstu starpā."

Atmetot šķietami neskaidro un grūti uztveramo noliegumu kopumu, minētais noteikums paredz, ka Hāgas konvencija neietekmē Briseles I bis regulas piemērošanu gadījumos, kad visām strīdā iesaistītajām pusēm dzīvesvieta ir kādā no ES dalībvalstīm vai tiesas spriedumu atzīšana un izpilde notiek ES dalībvalstu starpā. Tādos gadījumos Briseles I bis regula prevalē pār Hāgas konvenciju. Vislabāk šo tiesību normu kolīzijas novēršanas mehānismu ilustrēt ar nelielu piemēru.

Pirms Briseles I bis regula stājās spēkā, tiesas izvēles līgumi ES ietvaros tika pakļauti tā sauktajām "itāļu torpēdām" – taktiskai vienas puses rīcībai, neskatoties uz noslēgto tiesas izvēles līgumu par labu kādas ES dalībvalsts tiesām, sākotnēji celt prasību pavisam citas ES dalībvalsts tiesās, tādējādi, iespējams, sabotējot un noildzinot strīda izskatīšanu tās valsts tiesās, kura bija norādītā pušu noslēgtajā tiesas izvēles līgumā. Tas bija iespējams, pateicoties Eiropas Savienības Tiesas spriedumam Gasser lietā, ⁵⁸ kas cita starpā noteica, ka toreiz spēkā esošās Briseles I regulas *lis pendens* noteikumi jāpiemēro arī gadījumos, kad kāda no pusēm, ignorējot noslēgto tiesas izvēles līgumu, ceļ prasību kādā citā ES dalībvalsts tiesā. Tādējādi šādos gadījumos pušu izvēlētajai tiesai bija jāaptur tiesvedība par labu tiesai, kurā prasība celta pirmā – pavisam absurds rezultāts, kas ļava negodprātīgām pusēm noildzināt strīda izskatīšanu par vairākiem gadiem vai pat panākt sev labvēligu iznākumu, otrai pusei atsakoties no prasības finansiālā sloga dēļ. Savukārt, kā redzējām iepriekš, Hāgas konvencijas 6. pants nosaka, ka neizvēlētajai tiesai ir vispārējs pienākums pārtraukt vai izbeigt tiesvedību, uz kuru attiecas ekskuluzīvs tiesas izvēles līgums.

Piemēram, ja Latvijas uzņēmums noslēdz līgumu ar Vācijas uzņēmumu, kurā ietverta tiesas izvēles klauzula par labu Lietuvas tiesām, bet Vācijas uzņēmums ceļ prasību Vācijas tiesās, Lietuvas tiesām saskaņā ar iepriekš spēkā esošo Gasser doktrīnu būtu bijis jāaptur tajā uzsāktā tiesvedība līdz brīdim, kad Vācijas tiesa nosaka, vai tai ir jurisdikcija izskatīt konkrēto strīdu. Nemot vērā, ka abas strīda puses ir gan ES dalībvalstis, gan Hāgas konvencijas dalībvalstis, saskaņā ar Hāgas konvencijas 26. panta sesto daļu Briseles I regulas noteikumiem būtu priekšroka. Savukārt, ja tajā pašā piemērā aizstājam Vācijas uzņēmumu ar uzņēmumu no Meksikas, kas ir Hāgas konvencijas dalībvalsts un kuras tiesā šīs uzņēmums ceļ prasību, Lietuvas tiesām, nemot vērā, ka viena no pusēm ir Hāgas konvencijas dalībvalsts, kas nav ES dalībvalsts, saskaņā ar Hāgas konvencijas 5. pantu būtu jāizskata pušu strīds, jo Hāgas konvencija šādā gadījumā prevalē pār ES piemērojamiem tiesību aktiem. Meksikas tiesai savukārt būtu jāizbeidz tiesvedība saskaņā ar Hāgas konvencijas 6. pantu. ⁵⁹

Lai arī spēkā esošā Briseles I bis regula daļēji atrisina Gasser rezultātā radušos absurdo situāciju, paredzot tās 31. panta otrajā daļā līdzīgus noteikumus, kādi ir ietverti Hāgas konvencijā, tiesību normu kolīzija starp Hāgas konvencijas 6. pantu un Briseles I bis regulas 31. panta otro daļu vēl joprojām ir iespējama. Arī šajos gadījumos talkā nāk jau minētais Hāgas konvencijas 26. panta sestajā daļā ietvertais tiesību normu savienojamības mehānisms. ⁶⁰ Jāpiebilst, ka saskaņā ar Hāgas konvencijas 26. panta sestās daļas (b) punktu līdzīgs tiesību normu kolīzijas novēršanas mehānisms ir paredzēts attiecībā uz spriedumu atzīšanu un izpildi, kas salīdzinājumā ar Hāgas konvencijas 8. un 9. pantu Briseles I bis regulā ir plašaks, piemēram, ja salīdzina spriedumu atzīšanas un izpildes atteikšanas pamatus. ⁶¹

3. Hāgas konvencijas iespējamais potenciāls – vai starptautisko komercstrīdu izskatīšana starptautiskajā šķirētiesā ir apdraudēta?

Hāgas konvencijas pieņemšana un attiecīgi tās spēkā stāšanās 2015. gada rudenī viennozīmīgi vērtējama kā ievērojams solis starptautisko privātiesību attīstībā. Nodrošinot pušu starpā noslēgto tiesas izvēles līgumu efektivitāti un nosakot vienotus noteikumus tiesas spriedumu, kas taisīti, pamatojoties uz šādu tiesas izvēles līgumu pamata, atzīšanai un izpildei citās valstīs, tiek paaugstināta starptautiskos komercdarījumos iesaistītajām pusēm tik ļoti nepieciešamā tiesiskā noteiktība un paredzamība. Hāgas konvencijas iespējamais potenciāls ir liels un tā, iespējams, varētu panākt tiesas spriedumu atzīšanai un izpildei citās valstīs to, ko šķirētiesas nolēmumiem panāca Nujorkas konvencija.

Tomēr, lai arī pēdējā laikā tiek runāts par drīzu "ziemas" iestāšanos Starptautiskajai šķirētiesai kā alternatīvam strīdu risināšanas mehānismam, ⁶² apgalvot, ka, pateicoties Hāgas konvencijai, starptautisko komercstrīdu izskatīšana valsts tiesās aizstās Starptautisko šķirētiesu kā līdz šim populārāko strīdu izskatīšanas mehānismu, ⁶³ ir pāragri.

Hāgas konvencija ir spēkā tikai 29 valstīs (27 ES dalībvalstīs (Dānijā tā netiek piemērota), Meksikā un Singapūrā). Salīdzinājumā ar ievērojamo Nujorkas konvencijas dalībvalstu skaitu (pavisam kopā – 157),⁶⁴ tas ir pavisam neliels skaits, kas vēl nav pietiekams, lai starptautiskos komercdarījumos iesaistītās puses ar viennozīmīgu pārliecību un drošību par iespējām tiesas spriedumus atzīt un izpildīt citās valstīs, savā starpā radušos strīdus nodotu izskatīšanai kādas valsts tiesā, nevis izvēlētos citus strīdu risināšanas mehānismus, piemēram, starptautisko šķīrējtiesu. Arī Nujorkas konvencija ievērojami lielāku atbalstu no citu valstu puses piedzīvoja pēc ASV pievienošanās 1970. gadā, tāpēc, iespējams, arī Hāgas konvencijas lielāka popularitāte sagaidāma tieši ar ASV pievienošanos. Kā minēts, lai arī ASV parakstīja Hāgas konvenciju jau 2009. gadā, dažādu konstitucionālo tiesību apsvērumu dēļ tā vēl joprojām to nav ratificējusi.⁶⁵

Kā liels solis tālākai Hāgas konvencijas popularitātei jāmin arī nesenā Ķīnas pievienošanās to valstu pulkam, kuras parakstījušas konvenciju. Jācer, ka Hāgas konvencijas ratificēšana Ķīnai nesagadās lielas problēmas un jau pavisam drīz starptautiskos komercdarījumos iesaistītās puses savos tiesas izvēles līgumos varēs izvēlēties arī Ķīnas tiesas, neuztraucoties par noslēgto līgumu efektivitāti, citu Hāgas konvencijas dalībvalstu tiesu pienākumiem un eventuālu spriedumu atzīšanu un izpildi.

Tāpat Hāgas konvencijas materiālais piemērošanas tvērums ir salīdzinoši šaurs – tā piemērojama vienīgi tiesas izvēles līgumiem un no tiem izrietošiem tiesu spriedumiem. Kā iepriekš minēts, sākotnēji Hāgas konvencija tika iecerēta kā daudz plašāks instruments, kas tiktu piemērots vispārējai starptautiskās jurisdikcijas noteikšanai un tiesas spriedumu atzīšanai un izpildei civilietās un komerclietās, tomēr valstu nespēja sarunu laikā panākt vienošanos par tik plašu Hāgas konvencijas materiālo tvērumu rezultējās ar salīdzinoši šauru "dubultu" starptautisko privāttiesību instrumentu, kāda Hāgas konvencija ir tagad. Tieši šis iemesls var liegt Hāgas konvencijai sasniegt plašāku piekrišanu.

Tomēr Hāgas konference nebūt nesnauž, un darbs pie 20. gadsimta 90. gados iesāktā Spriedumu projekta (no angļu val. – *Judgments Project*) pēdējos gados ir aktīvi atsācies. Saprotams, ka Hāgas konvencija bija kompromisa instruments, kas neatspoguloja Hāgas konferences patiesos nolūkus izstrādāt visaptverošu konvenciju, kas regulētu starptautisko jurisdikciju un tiesas spriedumu atzīšanu un izpildi civilietās un komerclietās. Tāpēc 2011. gadā Hāgas konferences Vispārejo lietu padome izveidoja ekspertu komisiju, kas turpināja uzsākto Spriedumu projektu tā sākotnējā iecerē. Darbu pie 2016. gadā izstrādātā ekspertu komisijas pagaidu projekta tālāk pārņema speciāla komisija,⁶⁶ kas nu jau paspējusi vairākkārt tikties un izstrādāt gaidāmās konvencijas pirmos projektus.⁶⁷ Šī gada novembrī komisija tiksies jau trešo reizi, lai turpinātu Spriedumu projekta izstrādi. Sagaidāms, ka tuvāko gadu laikā darbs pie Spriedumu projekta rezultēsies ar Hāgas konferences pieņemtu konvenciju par starptautisko jurisdikciju un tiesas spriedumu atzīšanu un izpildi civilietās un komerclietās.

4. Secinājumi

Hāgas konvencija par tiesas izvēles līgumiem viennozīmīgi lieliski papildina starptautiskos komercstrīdos iesaistīto pušu pieejamās izvēles attiecībā uz iespējamiem strīdu risināšanas mehānismiem. Tomēr tās vismaz pagaidām salīdzinoši nelielais dalībvalstu skaits, kā arī šaurais materiālais piemērošanas tvērums var būt par šķērsli tālākai Hāgas konvencijas popularitātei un pušu izvēlei par labu tiesas izvēles līgumam, nevis, piemēram, šķīrējtiesas līgumam, un strīda izskatīšanai kādā Hāgas konvencijas dalībvalsts tiesā. Nenoliedzami, arvien pieaugošais Hāgas konvencijas dalībvalstu skaits palīdzēs tai iemantot uzticību gan valstu, gan starptautiskos komercstrīdos iesaistīto pušu vidū, tomēr viennozīmīgi apgalvot, ka tā atstās ievērojamu ietekmi un starptautisko strīdu risināšanas tendencēm, vēl nevar. To savukārt varētu mainīt izstrādes stadijā esošais Spriedumu projekts.

Hāgas konference ir apstiprinājusi, ka Spriedumu projekta realizācija ir viens no tās galvenajiem mērķiem.⁶⁸ Ja Spriedumu projekts patiesi tiek īstenots un rezultējas Hāgas konferences izstrādātā konvencijā, kas visaptveroši reglamentētu starptautisko jurisdikciju un tiesas spriedumu atzīšanu un izpildi civilietās un komerclietās, Starptautiskajai šķīrējtiesai kā strīdu risināšanas mehānismam būtu uzradies ļoti nopietns konkurents, kas gadījumā, ja šādai konvencijai pievienojas pietiekami liels valstu skaits, iespējams, spētu pārvilināt starptautisko komercstrīdu izskatīšanu atpakaļ uz valsts tiesām. Tomēr, kamēr šāda konvencija nav izstrādāta un tai nav pievienojies pietiekami liels skaits valstu, Starptautiskajai šķīrējtiesai nevajadzētu uztraukties par iespējamu tās popularitātes sarukšanu tikai Hāgas konvencijas par tiesas izvēles līgumiem dēl. ■

RAKSTA ATSAUCES / 68

1. 1958. gada 10. jūnija Nujorkas konvencija par ārvalstu šķīrējtiesu nolēmumu atzīšanu un izpildīšanu. Pilns Nujorkas konvencijas teksts pieejams: <http://www.newyorkconvention.org/english> [skatīts 12.10.2017.]. Nujorkas konvencijas tulkojums latviešu valodā pieejams: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/642> [skatīts 12.10.2017.].
2. Saraksts ar valstīm, kurās ir spēkā Nujorkas konvencija. Pieejams: http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention_status.html [skatīts 12.10.2017.].
3. International Council for Commercial Arbitration (ICCA). ICCA's Guide to the Interpretation of the 1958 New York Convention: A Handbook for Judges. ICCA, 2011, p. 5.
4. Tā sauktas Briseles režīms sevī ietver vairākus savstarpēji saistītus tiesību instrumentus – 1968. gada 27. septembra Briseles konvenciju par jurisdikciju un tiesas spriedumu izpildi civilietās un komerclietās (turpmāk – Briseles konvencija), OV, 1972, L 299/32; tās pēcteci 2000. gada 22. decembra Eiropas Savienības Padomes Regulu (EK) Nr. 44/2001 par jurisdikciju un sprieduma atzīšanu un izpildi civilietās un komerclietās (turpmāk – Briseles I regula), OV, L 12; un pašreiz spēkā esošo pārstrādāto versiju – 2012. gada 12. decembra Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) Nr. 1215/2012 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civilietās un komerclietās (pārstrādāta versija) (turpmāk – Briseles I bis regula), OV, L 351/1; kā arī 1988. gada 16. septembra Lugāno konvenciju par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civilietās un komerclietās, OV, L 319/9; un tās pēcteci – 2007. gada 30. oktobra Lugāno konvenciju par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civilietās un komerclietās, OV, L 319/9, kas nosaka jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civilietās un komerclietās starp ES dalībvalstīm un Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas (turpmāk – EBTA) dalībvalstīm.
5. Sk., piem., popularitāti neguvušo 1971. gada 1. februārī noslēgto konvenciju par ārvalstu spriedumu atzīšanu un izpildi civilietās un komerclietās. Pieejams: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=78> [skatīts 12.10.2017.].
6. Sk., piem., MERCOSUR (no spāņu val. – Mercado Común del Sur) jeb Dienvidu kopējā tirgus 1992. gada 27. jūnija Las Leñas protokolu par tiesisko sadarbību un palīdzību civilietās, komerclietās, darba tiesībās un administratīvajās lietās.

7. 2005. gada 30. jūnija Hāgas konvencija par tiesas izvēles ligumiem. Pieejama: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=98> [skatīta 12.10.2017.]. Hāgas konvencijas tulkojums latviešu valodā pieejams: https://assets.hcch.net/upload/text37_lv.pdf [skatīts 12.10.2017.].
8. Plašāk par Hāgas konferenci sk., piem.: <https://www.hcch.net/en/about> [skatīts 12.10.2017.].
9. Saraksts ar Hāgas konferences izstrādātajām konvencijām un protokoliem pieejams: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions> [skatīts 12.10.2017.].
10. Sk. oficiālo Hāgas konferences ziņojumu, kas pieejams: <https://www.hcch.net/en/news-archive/details/?varevent=137> [skatīts 12.10.2017.].
11. Sk. oficiālo Hāgas konferences ziņojumu, kas pieejams: <https://www.hcch.net/en/news-archive/details/?varevent=157> [skatīts 12.10.2017.].
12. Sk. oficiālo Hāgas konferences ziņojumu, kas pieejams: <https://www.hcch.net/en/news-archive/details/?varevent=163> [skatīts 12.10.2017.].
13. Sk. Latvijas Vēstneša portālu "Par Likumu un Valsti". Vēstnieks Niderlandē Māris Klišāns Eiropas Savienības vārdā deponē ratifikācijas instrumentu konvencijai "Par tiesas izvēles līgumiem", 12.06.2015. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/visi/preses-relizes/271997-vestnieks-niderlande-maris-klisans-eiropas-savienibas-varda-depone-ratifikacijas-instrumentu-konvencijai-par-tiesas-izveles-ligumiem/> [skatīts 12.10.2017.].
14. Sk. oficiālo Hāgas konferences ziņojumu, kas pieejams: <https://www.hcch.net/en/news-archive/details/?varevent=491> [skatīts 12.10.2017.].
15. Sk. oficiālo Hāgas konferences ziņojumu, kas pieejams: <https://www.hcch.net/en/news-archive/details/?varevent=478> [skatīts 12.10.2017.].
16. Attiecībā uz Ķīnu sk. oficiālo Hāgas konferences ziņojumu, kas pieejams: <https://www.hcch.net/en/news-archive/details/?varevent=569> [skatīts 12.10.2017.]. Attiecībā uz Melnkalni sk. oficiālo Hāgas konferences ziņojumu par Melnkalnes pievienošanos Hāgas konvencijai, kas pieejams: <https://www.hcch.net/en/news-archive/details/?varevent=575> [skatīts 12.10.2017.].
17. 1958. gada 15. aprīļa konvencija par tiesas izvēles līgumiem attiecībā uz starptautiskajiem preču pirkuma-pārdevuma līgumiem. Pieejama: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=34> [skatīta 12.10.2017.].
18. 1965. gada 25. novembra konvencija par tiesas izvēles līgumiem. Pieejama: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=77> [skatīta 12.10.2017.].
19. Sk., piem.: Zeynalova Y. The Law on Recognition and Enforcement of Foreign Judgments: Is It Broken and How Do We Fix It? 31(1) Berkeley J. Int'l Law, 2013, p. 182.
20. 1976. gada UNCITRAL Šķirējtiesas noteikumi. Pieejami: http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/2010Arbitration_rules.html [skatīti 12.10.2017.].
21. Sk., piem.: Born G. International Commercial Arbitration. Volume I: International Arbitration Agreements, 2nd ed. Kluwer Law International, 2014, p. 68.
22. Sk. ASV Valsts departamenta juridiskā padomnieka Edvīna D. Viljamsona (Edwin D. Williamson) vēstuli Hāgas konferences ģenerālsekretāram Džordžam Drozam (Georges Droz), 05.05.1992., pielikums Hāgas konferences dokumentam LC ON Nr. 15 (92), 06.05.1992.
23. Académie de droit international de La Haye. Recueil des Cours – Collected Courses of the Hague Academy of International Law. Martinus Nijhoff Publishers, 1998, p. 210.
24. Sk., piem.: Adler M.H., Zarychta M.C. The Hague Convention on Choice of Court Agreements: The United States Joins the Judgment Enforcement Band. 27(1) Nw. J. Int'l L. & Bus., 2007, p. 11.
25. Nielsen P.A. The Hague Judgments Convention. Nordic Journal of International Law, 2011, p. 97.
26. Turpat, p. 98.
27. Sk., piem.: Mehren A. Recognition and Enforcement of Foreign Judgments: A New Approach for the Hague Conference? 57 Law and Contemporary Problems, 1994, pp. 271–288. Sk. arī: Académie de droit international de La Haye. Recueil des Cours – Collected Courses of the Hague Academy of International Law. Martinus Nijhoff Publishers, 1998.
28. Sk. Briseles I bis regulas 5. panta otro daļu un 6. panta otro daļu. Izsmejošs saraksts ar ES dalībvalstis spēkā esošām pārmērīgas jurisdikcijas normām iekļauts iepriekš piemērotajā Briseles I regulas 1. pielikumā. Tā, piemēram, Latvijas starptautiskajās privāttiesībās šādas normas ir Latvijas Republikas Civilprocesa likuma 27. pants, kā arī 28. panta 3., 5., 6. un 9. daļa.
29. Nielsen P.A. The Hague Judgments Convention. Nordic Journal of International Law, 2011, pp. 98–100.
30. Turpat.
31. Turpat, p. 99.
32. Plašāk par Hāgas konvencijas izstrādes procesu sk., piem.: Hartley T., Dogauchi M. 2005. gada 30. jūnija Konvencija par tiesas izvēles līgumiem: paskaidrojošais ziņojums (turpmāk – Hāgas konvencijas paskaidrojošais ziņojums). Hāgas Starptautisko privāttiesību konference, 2013, 18.–21. lpp. Teksts latviešu valodā pieejams: <https://assets.hcch.net/docs/e6a9588d-bee2-484d-a8d9-85633de947a4.pdf> [skatīts 12.10.2017.].
33. Līgums jānoslēdz rakstveidā vai ar citu komunikāciju līdzekļu palīdzību, ja tie atveido nepieciešamo informāciju tādā mērā, ka uz to var pēcāk atsaukties. Sk. Hāgas konvencijas 3. panta c) daļu.
34. Plašāk par ekskluzīviem tiesas izvēles līgumiem sk., piem., Hāgas konvencijas paskaidrojošā ziņojuma, supra 32, 12., 47., 48., kā arī 93.–115. punktu.
35. Plašāk par vārda "starptautisks" definiciju Hāgas konvencijas izpratnē sk., piem., Hāgas konvencijas paskaidrojošā ziņojuma, supra 32, 11., kā arī 41.–46. punktu.
36. Kā tas skaidrots Hāgas konvencijas paskaidrojošā ziņojuma, supra 32, 84. punktā, šķirējtiesas izņēmums "ir jāinterpretē plaši, un tas attiecas uz visām procedūrām, kurās tiesa iesaistās šķirējtiesas procesā, piemēram, lemjot par to, vai vienošanās par šķirējtiesu ir vai nav spēkā, nosakot, ka pusēm ir jāvēršas šķirējtiesā, vai izbeidzot šķirējtiesas procesu, atceļot, grozot, atzīstot vai izpildot šķirējtiesas lēmumu, ieceļot vai atbrīvojot šķirējtiesnešus, nosakot šķirējtiesu strīda izšķiršanai vai pagarinot termiņu lēmuma pieņemšanai. Šā noteikuma mērķis ir nodrošināt, ka šī konvencija neietekmē ar šķirējtiesām saistītos spēkā esošos instrumentus".
37. Pilnu sarakstu ar Hāgas konvencijas izņēmumiem sk. Hāgas konvencijas 2. pantā. Nelielu katra minētā izņēmuma analizi sk. Hāgas konvencijas paskaidrojošā ziņojuma, supra 32, 50.–92. punktā.
38. Sk. Hāgas konvencijas paskaidrojošā ziņojuma, supra 32, 125. punktu.
39. Turpat, 126. punkts.
40. Nielsen P.A. The Hague Judgments Convention. Nordic Journal of International Law, 2011, p. 106.
41. Sk. Hāgas konvencijas paskaidrojošā ziņojuma, supra 32, 141.–145. punktu.
42. Nujorkas konvencijas 2. panta 3. punkts paredz, ka "līgumslēdzējas valsts tiesai, ja tai iesniedz prasību jautājumā, par kuru puses noslēgušas [šķirējtiesas

līgumu], pēc vienas puses lūguma jānosūta puses šķirējtiesā, ja neatzīs, ka minētais noligums ir nederīgs, zaudējis spēku vai to nevar izpildīt". Sk. arī Hāgas konvencijas paskaidrojošā ziņojuma, supra 32, 147. punktu.

43. Hāgas konvencijas 6. pants.

44. Hāgas konvencijas 3. panta d) punkts: "Ekskluzīvu tiesas izvēles līgumu, kas ir kāda cita līguma sastāvdaļa, uzskata par neatkarīgu līgumu attiecībā pret pārējiem pamatlīguma noteikumiem. Ekskluzīva tiesas izvēles līguma spēkā esamību nevar apstrīdēt, pamatojoties tikai uz to, ka pamatlīgums nav spēkā."

45. Hāgas konvencijas paskaidrojošā ziņojuma, supra 32, 150. punkts.

46. Turpat, 151.–152. punkts.

47. Hāgas konvencijas paskaidrojošā ziņojuma, supra 32, 155.–159. punkts. Sk. arī: Nielsen P.A. The Hague Judgments Convention. Nordic Journal of International Law, 2011, p. 108.

48. Hāgas konvencijas 4. pants definē "spriedumu" kā "jebkuru tiesas nolēmumu par lietu pēc būtības, neatkarīgi no tā nosaukuma, tostarp arī dekrētu vai rīkojumu, kā arī tiesas (tostarp tiesas ierēđņa) lēmumu par izmaksu vai izdevumu konstatēšanu, ar noteikumu, ka šī konstatēšana ir saistīta ar nolēmumu par lietu pēc būtības, ko iespējams atzīt un izpildīt saskaņā ar Konvenciju. Pagaidu nodrošinājuma pasākums nav spriedums".

49. Briseles I bis regulas 52. pants (Kādā dalībvalstī pieņemts spriedums nekādos apstākļos nav pārskatāms pēc būtības uzrunātajā dalībvalstī).

50. Sk. plašāk Hāgas konvencijas paskaidrojošā ziņojuma, supra 32, 166.–169. punktu.

51. Sk. arī Hāgas konvencijas 8. panta ceturto daļu, kas paredz, ka "atzīšanu un izpildi var atlikt vai atteikt, ja spriedumu pārskata izceļsmes valstī vai nav beidzies parastais sprieduma pārskatīšanas pieteikuma iesniegšanas termiņš. Atteikums neaizliedz vēlāk no jauna iesniegt sprieduma atzīšanas vai izpildes pieteikumu".

52. Hāgas konvencijas 9. pants. Plašāk par katru atzīšanas un izpildes atteikuma pamatu sk., piem., Hāgas konvencijas paskaidrojošā ziņojuma, supra 32, 182.–193. punktu; Nielsen P.A. The Hague Judgments Convention. Nordic Journal of International Law, 2011, pp. 100–114.

53. Sk., piem.: Schulz A., Muriá Tuñón A., Villanueva Meza R. The American instruments on private international law – A paper on their relation to a future Hague Convention on Exclusive Choice of Court Agreements. Prov. dok. Nr. 31, 2005. Pieejams: https://assets.hcch.net/upload/wop/jdgm_pd31e.pdf [skatīts 12.10.2017].

54. Hāgas konvencijas paskaidrojošā ziņojuma, supra 32, 267. punkts.

55. Turpat, 268. punkts.

56. Sk. Hāgas konvencijas 26. panta 1.–5. daļu.

57. Sk., piem., atsauces Hāgas konvencijas izstrādes laikā uz Eiropas Savienību kā galveno piemēru, minot reģionālās ekonomikas integrācijas organizācijas Hāgas konvencijas izpratnē. Doguchi M., Hartley T. Preliminary Draft Convention on Exclusive Choice of Court Agreements – Explanatory Report. Prov. dok. Nr. 26, 2004, p. 54. Pieejams: https://assets.hcch.net/upload/wop/jdgm_pd26e.pdf [skatīts 12.10.2017].

58. EST 2003. gada 9. decembra spriedums lietā Nr. C-116/02 Erich Gasser GmbH pret MISAT Srl.

59. Vairāk piemērus, kas saistīti ar Hāgas konvencijas 26. panta sestās daļas (a) punktu, sk., piem., Hāgas konvencijas paskaidrojošā ziņojuma, supra 32, 291.–304. punktā.

60. Sk., piem.: Magnus U., Mankowski P. (eds.) European Commentaries on Private International Law. Volume I, Commentary on Brussels Ibis Regulation. OttoSchmidt, 2016, p. 754.

61. Vairāk piemērus, kas saistīti ar Hāgas konvencijas 26. panta sestās daļas (b) punktu, sk., piem., Hāgas konvencijas paskaidrojošā ziņojuma, supra 32, 305.–309. punktā.

62. Šādu salīdzinājumu izteicis starptautiskās šķirējtiesas jomā ļoti labi zināmajis profesors un praktizējošs jurists Gary B. Born. Sk., piem.: Ross A. "Game of Tribunals" – winter is coming, warns Born. Global Arbitration Review, 15.07.2016. Pieejams: <http://globalarbitrationreview.com/article/1067197-game-of-tribunals-%E2%80%93-winter-is-coming-warns-born> [skatīts 12.10.2017].

63. Sk., piem., 2013. gada Queen Mary University of London starptautiskās šķirējtiesas aptauju – Corporate choices in International Arbitration: Industry perspectives, pp. 6–9, kur norādīts, ka Starptautiskā šķirējtiesa ir vispopulārākais strīdu risināšanas mehānisms starp aptaujātajiem respondentiem. Pieejams: <http://www.arbitration.qmul.ac.uk/docs/123282.pdf> [skatīts 12.10.2017].

64. Sk. sarakstu ar valstīm, kuras pievienojušās Nujorkas konvencijai, supra 2.

65. Sk., piem.: Torre J. The Hague Choice of Court Convention and Federal Power Over State Courts. 45 Georgetown J. Int'l L., 2013, pp. 219–254; Trooboff P. Proposed Principles for United States Implementation of the New Hague Convention on Choice of Court Agreements. 42 International Law and Politics, 2009, pp. 237–251; Stewart D. Implementing the Hague Choice of Court Convention: The Argument in Favor of "Cooperative Federalism". In: Stephan P. (ed.) Foreign Court Judgments and the United States Legal System. Brill Nijhoff, 2014, pp. 147–165.

66. Plašāk par izveidoto speciālo komisiju sk., piem.: <https://www.hcch.net/en/projects/legislative-projects/judgments/special-commission1> [skatīts 12.10.2017].

67. Sk., piem., 2016. gada projektu, kas pieejams: <https://assets.hcch.net/docs/42a96b27-11fa-49f9-8e48-a82245aff1a6.pdf> [skatīts 12.10.2017.], kā arī 2017. gada februārī izstrādāto konvencijas projektu, kas pieejams: <https://assets.hcch.net/docs/d6f58225-0427-4a65-8f8b-180e79cafdbb.pdf> [skatīts 12.10.2017.].

68. Sk., piem., Hāgas konferences Vispārējo lietu padomes apsvērumus un rekomendācijas saistībā ar "Spriedumu projektu", 2017. gada 14.–16. marts. Pieejams: <https://assets.hcch.net/docs/77326cfb-ff7e-401a-b0e8-2de9efa1c7f6.pdf> [skatīts 12.10.2017.].

ATSAUCE UZ ŽURNĀLU

Krūmiņš T. Hāgas konvencija par tiesas izvēles līgumiem – vai nopietns sāncensis Nujorkas konvencijai. Jurista Vārds, 31.10.2017., Nr. 45 (999), 18.-26.lpp.